

KAMUDA HALKLA İLİŞKİLERİN YENİ YÜZÜ: BİLGİ EDİNME YASASI

Kadir Canöz*

ÖZET

Kamu yönetiminin vatandaşlara kendisini anlatma ve onları anlama yönünde göstereceği çabaların başında halkla ilişkiler gelmektedir. Türkiye’de 2004 yılında yürürlüğe giren 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası da bu alanda kamu yönetiminin kendisini halka açması, şeffaflaşması ve kanunlarla halkla ilişkileri düzenlemesi olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, Türk kamu yönetiminde uygulanan halkla ilişkilerin gelişim süreci; 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası ve bu yasanın kamu yönetimindeki halkla ilişkilere olan katkısı ele alınarak önemli etkileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kamu yönetimi, halkla ilişkiler, bilgi edinme hakkı

THE NEW FACE OF PUBLIC RELATIONS IN THE STATE ADMINISTRATION: THE LAW OF FREEDOM OF INFORMATION

ABSTRACT

The priority in the row of services that the state administration must present to its citizens and in its efforts to understand their problems should belong to public relations. “The Law of Right To Freedom of Information” which was numbered as 4982 and went into effective in the year of 2004 was one of the very important recent steps of the state itself in the context of essential amendments on the way of going public and getting more transparent.

In this academic study, we are going to try to introduce the advancement of public relations carried out in the state administration as yet, the details of “The Law of Right To Freedom of Information” in question and also its contributions to the public relations services of the state.

Keywords: State administration, public relations, freedom of information

GİRİŞ

Toplumsal hayatın her alanının planlanarak yaşandığı günümüz devletlerinde, halkın ve kamu yönetiminin bilgi sahibi olması ileriki yaşamları için önem arz etmektedir. Bilgilenmenin sağlanmasına imkan veren, onu sağlayan en önemli etkinlik ise halkla ilişkiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halkla ilişkilerin temel prensibinde, halka-kamuoyuna doğru bilgiler sunulması, meşruluktan ayrılmadan insanların zihninde kurum ya da kişi hakkında olumlu imaj yaratılmaya çalışılması ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesi yatmaktadır. Dolayısıyla halkla ilişkiler demokratik toplumlarda gelişerek, buradan tüm dünyaya yayılan ve kurumun çevreye karşı sorumluluklarının asla göz ardı edilemeyeceğini öngören bir disiplin olmaktadır. Zira örgütün faaliyet gösterdiği çevresine karşı sorumluluklarını göz ardı etmesi olumsuz bazı sonuçlar

doğurabilmekte; böyle bir durumda ise örgütsel amaçlarına ulaşması güçleşmektedir. Söz konusu olumsuzlukları giderebilmek ya da en aza indirebilmek için kurumların meşru faaliyetlere yer vermesi gerekmektedir. Bilgiyi ilgiye, antipatiyi sempatiye dönüştürebilen bir uzmanlık alanı olan halkla ilişkiler, bu aşamada kurum ve kuruluşların meşru faaliyetlerinden biri, belki de en önemlisi olarak ortaya çıkarak kendisini kabul ettirmektedir (Işık ve Erdem 2007: 108).

Psikoloji, sosyoloji, iletişim gibi birçok bilimsel alanın kuram ve uygulamalarından da yararlanan halkla ilişkiler (Bıçakçı 1998: 119), proaktif ve reaktif boyutlara sahiptir. Yani bir yandan gündemi yönlendirmeye, gündemi belirlemeye uğraşırken, bir yandan da muhtemel olumsuz sonuçları önceden ön görerek oluşabilecek zararları minimize etmeye çalışmaktadır (Nair 2002: 82-83). Reaktif halkla ilişkiler yapılmasına neden olan negatif olayların temel nedenine bakıldığında bunların çoğunluğunun

* Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

hedef kitlenin yeterince bilgilendirilmemesinden ya da eksik bilgilendirilmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Oysa yeterince bilgilendirilen insanlar kuruluş politikasını anlayarak kabul etmekte böylece de aksi bir tutum-davranış içerisine girmeye yönelmemektedir. Hatta kişiler beklenen doğrultuda hareket ettiklerinden oluşabilecek muhtemel sorunlar ya kendiliğinden ortadan kalkmakta ya da hiç ortaya çıkmama eğilimini göstermektedir.

Halkla ilişkilerin ülkemizdeki gelişimi, Türkiye'nin global dünyaya entegre olma çabalarına paralellik göstermektedir. Dünyadaki gelişmelerin farkında olan ve onlara ayak uydurmaya çalışan Türkiye, bir dizi yenilikler ve uluslararası anlaşmalara imza atmıştır ki; yapılan tüm bu yenilikler halkla ilişkilerin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bunlardan önemli olanlarından bazıları şunlardır; Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan yenilikler, demokrasiye geçiş, çok partili sistem ve uluslararası arenada yapılan anlaşmalar, 1945 yılında Birleşmiş Milletler kurucu üyeliği (<http://www.un.org.tr/>), 1952 yılında NATO'ya (<http://turksavaslari.com/>) üyelik gibi uluslararası kuralları olan oluşumlarla (Dursun 2004: 105), ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçişidir.

Halkla ilişkilerin Türkiye'de gelişimini etkileyen yukarıdaki belli başlı nedenlere bakıldığında zaman bunların tamamında devleti görmekteyiz. İlerleyen yıllar itibarıyla de devletin etkinliğinin hemen azaldığını söyleyebilmek pek mümkün olmamaktadır. Hatta uzunca bir süre devletin hemen her alanda etkin olmasının etkisiyle Türkiye'deki halkla ilişkiler çalışmalarının ilk örnekleri de 1960'lı yılların başından itibaren devlet eliyle kamu kuruluşlarında verilmeye başlanmıştır (Peltekoğlu 2004: 98).

Bunlardan önemli olan ve halkla ilişkilerin Türkiye'deki gelişiminde etkiye sahip belli başlıları şunlardır:

1960 yılının sonlarında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesindeki Koordinasyon Dairesi'ne bağlı "Yayın ve Temsil Şubesi" (Asna 2004: 21); 1962 yılında gerçekleştirilen ve kısa adı MEHTAP olan Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (Yalçındağ 1988: 55); 1971 yılında İdari Reform Danışma Kurulu (Aydede 2005: 23); 1984 yılında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Kararnamesi (Tortop 1993: 23); 1991 yılında kısa adı KAYA olan Kamu Yöne-

timi Araştırması Genel Raporu'dur (KAYA 1991: 23).

Yukarıda sayılanlardan başka, son dönemlerde halkla ilişkilerle ilgili iki önemli gelişmeden daha söz edilmektedir ki bunlardan birisi Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) diğeri de 2004 yılında yürürlüğe giren 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası'dır (Fidan 2008: 72)

Hemen tüm dünyada son yılların popüler söylemi olan düşünce özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı, kuruluşların hedef kitleleri tarafından yanlış anlaşılmasının önüne geçen, bilgi eksikliğinin bulunduğu noktada insanların bilgiye ulaşımını sağlayan önemli bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzdeki özgür insanı tanımlarken; özgürce düşünebilen ve kanaatlerini özgürce ifade edebilen insandır denilmektedir. Bunun ön koşulu da doğru, çarpıtılmamış bilgiye erişimin "hak" olarak kabul edilmesidir ki buna "bilgi edinme özgürlüğü" denilmektedir. Günümüzde bilgi edinme özgürlüğü hakkının yetersiz olduğu ülkelerde, kamuoyunun sağlıklı oluşmaması nedeniyle, demokrasi dışı rejimlerin kitle iletişim araçlarını kullanarak gerçeğe aykırı durumları kendi halklarına benimsetebileceklerinden endişe edilmektedir. Bu nedenle de, demokratik ortamlardaki düşünce özgürlüğü kavramının temel öncülü olarak, vatandaşların bilgiye -özellikle de devlet organlarınınca üretilen bilgiye- erişim hakkı (Çelik ve Tonta 1996: 1) ilk şart olarak kabul edilirken hukuk ile de koruma altına alınmaktadır. Hatta demokratik yönetimlerde; hükümetlerin halkından gizleyeceği şey olamayacağı için "bireyin bireysel bilgilenme hakkı"nın sınırlanamayacağı kabul edilmektedir (Özek 1999: 31).

Globalleşen ve evrensel bir köy haline gelen dünyamızdaki bu değişimden hemen her ülke gibi ülkemiz de etkilenerek bilgiye ulaşımı düzenleyip teminat altına alan hukuki kuralları koyma ihtiyacı duymuştur. Bu bağlamda anayasamızda ve hukukun çeşitli alanlarında daha önce var olan dilekçe verme hakkı gibi bazı maddelerin üzerine 2004 yılında yürürlüğe giren 4892 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasasını çıkartmıştır.

Çalışmamızda bu yasanın kamu yönetimindeki halkla ilişkiler düzenlemelerine ve halkla ilişkiler çalışmalarına katkısı ele alınmaktadır. Ancak bu aşamaya gelmeden önce kamuda halkla

ilişkilere değinmenin doğru olacağını düşündüğümüzden çalışmaya öncelikle bu aşamadan başlayacağız.

I. KAMUDA HALKLA İLİŞKİLER

Kamuda yaşanan bu gelişmeler her ne kadar günümüz şartlarında yetersiz hatta çok az gibi görünse de o zamanki şartlar içerisinde değerlendirildiğinde önemli gelişmeler olarak kabul etmek gerekmektedir. Kamunun halkla ilişkilere olan gereksinimi tarihin her döneminde aynı gerekçelerden devam etmektedir. Bunlar; “tanıtma ve tanıma” ihtiyacı olmaktadır.

Kamunun halkla ilişkiler adına ihtiyaç hissettiği “tanıtma” ve “tanıma”nın ne olduğunun bilinmesi ise konunun anlaşılabilirliği açısından önem arz etmektedir. Buradan hareketle idarenin yapı, işleyiş ve kararlarının halka açıklanması olarak kısaca tanımlanabilen tanıtma; en genel anlamda “kamu yönetiminde halkın, işletme yönetiminde ise firma çalışanlarının aydınlatılması, alınan kararların ya da gerçekleştirilecek uygulamaların hedef kitleye açıklanması olarak nitelenebilmektedir”. Tanıtma faaliyetleri, söz konusu uygulamadan ya da kararlardan etkilenebilecek kişilerin bilgilendirilmesi ile sınırlı değildir. Aynı zamanda ilgili örgüt ya da objeye karşı bir sempatinin oluşturularak hedef kitlenin zihninde olumlu bir imaja dönüşmesinin sağlanma görevini de yerine getirmektedir (Göksel ve Yurdakul 2002: 181). Wilcox, Ault ve Agee tarafından yapılan bir başka tanımlama ise “Bir olay, bir birey, bir grup veya bir ürün konusundaki bilginin, hedef kitlenin olumlu olarak dikkatini çekmek için haber araçları ve diğer kanallarla yayılması” şeklindedir (aktaran Okay ve Okay 2002: 59)

Halkla ilişkiler adına tanıtma faaliyetlerine ihtiyaç duyan kamu, bunları yaparken bir takım tanıtma araç ve yöntemlerinden faydalanır. Halkla ilişkilerin neredeyse olmazsa olmazlarından kabul edilen basın kuruluşları ve basın çalışanlarıyla iyi ilişkiler kurmak ise bunların en başında gelmektedir. Ayrıca görüntüyle sesi birleştiren televizyon ile sesli iletişime imkan veren radyo, devletin kendi kontrolü altında olup “devlet yayını” adıyla anılan gazete, dergi gibi basılı araçlar ve toplum üzerinde etkiye sahip “kamuoyu önderlerinden” yararlanmaktadır.

Kamunun halkla ilişkiler adına zorunluluk hissettiği bir diğer durum ise “tanıma” olmaktadır. Tanıma, en kısa olarak yönetimin halkın ihtiyaç ve isteklerini öğrenmesi olarak tanımlanabilmektedir. Halkla ilişkiler adına tanıma amaçlı yapılan çalışmalar, halkın devletten beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesi bunun neticesinde de alınacak kararlarda bunların dikkate alınmasını içermektedir. Kamu bu uygulamasıyla halk nezdindeki bilgi eksikliğini giderirken, çevreyi tanımakta, oluşabilecek sorumluluğu halkla paylaşmakta, değişen koşulları ve onlarla ilişkili halk isteklerini de öğrenebilmektedir (Kazancı 2006a: 135). Tanıtma faaliyetinin yerine getirilmesi sırasında kullanılan bir takım yol ve yöntemler vardır ki buna “halkı tanıma yol ve yöntemleri” denilmektedir. Bunlar; kamunun günlük işleyişinde çeşitli düzeylerdeki görevlileri aracılığıyla halkla sağlanan yüz yüze ilişkileri; kamunun almış olduğu yönetsel kararın uygulanmasından sonra ortaya çıkabilecek sürtüşmeleri önceden öğrenip önleme imkanı veren, yönetim ile yönetilenler arasında uyum sağlamaya yönelik çaba olan danışma, kamuoyu araştırmaları, basın, şikayet dilekçeleri ve dilek kutularına atılan mektuplardır (Yalçındağ 1988: 80-82). Kazancı ise bunları; yönetimin belleğini genişleten tanıma yöntemleri (Danışma: Kamusal anketler, temsilcilere danışma, basını izleme, yönetici ile halkın yüz yüze ilişkisi) ve kararla birleşen tanıma yöntemleri (katılma, işbirliği ve bütünleşme) olarak kategorize etmektedir (2006a: 140-170).

Kamunun halkla ilişkiler çalışmalarından tanıtma yöntemleri, vatandaşın bilgilendirilmesini amaçlarken, devletin işleyişi hakkında da bilgiler içermektedir. Bu bilgiler devlet tarafından verilebildiği gibi vatandaşlar tarafından da dilekçeyle müracaat edilerek istenilebilmektedir. Bizim çalışmamızın ana temasını da bu durum oluşturmaktadır. Özellikle dilekçeyle müracaat, vatandaşın kamunun faaliyetleri hakkındaki bilgi edinme isteğinin ilk basamağını oluşturması ve çift yönlü enformasyona imkan vermesi nedeniyle halkla ilişkiler adına önem taşıyan bir uygulama olmaktadır.

A. DİLEKÇE VERME HAKKI

Meşru yönetimler eski tarihlerden beri halkın istek ve şikâyetlerini önemseyerek onlara kulak vermişlerdir. Örneğin Osmanlı İmparatorlu-

ğ u'nda vatandaşın istek ve şikayetlerini öğrenmek için devletin en üst yöneticisi olan Padişahın tebdil gezmesi; Kadılık makamı ve kadılara bağlı olarak çalışan esnafı denetleme, ceza kesme yetkisi olan Muhtesiplik müessesesi (günümüzdeki belediye zabıta müdürü); halkın istek ve şikayetlerini doğrudan yönetime ulaştırabildiği Halk Dilekçeleri gibi etkinlikler devletin halkı anlama ve onlarda güven tesis etme çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Kazancı 2006b: 14-15). Bunlar içerisinde günümüze kadar gelen ve halen de aktif olarak kullanılan halk dilekçeleri; halkın yönetim hakkındaki şikâyetlerini ve yönetimden isteklerini içermektedir. Dilekçeler sayesinde yönetim aksaklıklarını görebilmekte, yapılması gereken öncelikli çalışmaların neler olduğunu tespit edebilmekte, bu sayede de halk ile aynı dili konuşma imkanını yakalayabilmektedir.

Söz konusu amaçtan hareketle, 1982 Anayasası'nın kişiye ait "Siyasi Haklar ve Ödevler"i kapsayan dördüncü bölümünde "Siyasal Haklar" içerisinde sayılan dilekçe hakkı anayasayla teminat altına alınmıştır. 1982 Anayasa'sında dilekçe hakkıyla ilgili olarak;

"MADDE 74. – (Değişik: 3.10.2001-4709/26 md.) Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3.10.2001-4709/26 md.) Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir." denilmektedir.

Anayasadaki bu basit düzenlemeye karşın, dilekçe hakkı özünde hem kişisel sorunları çözüme, hem de kamu yönetiminin işleyişi konusunda tekrar kamunun bilgi sahibi olması açısından da önem arz etmektedir. Dolayısıyla kamunun halk ile iletişiminde feedback işlevini yerine getirmekte, vatandaşın yönetime katılımını sağlamaktadır (Altunya 2003: 146).

Anayasa ile güvence altına alınan "Dilekçe Hakkı", daha sonra 1984 yılında çıkartılan 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile de düzenlemiştir. Bu yasaya

göre idari makamlara, yurttaşların dilekçelerine otuz gün içinde cevap verme yükümlülüğü getirilmiştir.

Daha sonra Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair 1984 tarihli yasa baz alınarak, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programda yer alan insan hakları alanında yasal ve idari düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların iyileştirilmesi taahhütleri doğrultusunda "Bilgi Edinme Yasası" ile ilgili yasal düzenlemeler 2003 yılında yapılmaya başlanmıştır (Akyıldız 2004: 42).

B. BİLGİ EDİNME HAKKI

Kurum ve kuruluşların yapmış olduğu eylem ve almış olduğu kararlarda açıklık ilkesini savunan, kanun çerçevesinde belirlenen sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla her vatandaşın bu bilgilere ulaşabilmesine imkan veren bir haktır. Türkiye'de bu hak 4892 sayılı yasa ile tüm sınırlılıkları düzenlenmiş ve vatandaşlara tanınmıştır.

Yasanın "Genel Gerekçesi"ne bakıldığında bu yasanın niçin ve neden yapıldığıyla ilgili düşünceleri görmek mümkündür:

"Demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın Devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde hem halkın Devleti denetimi kolaylaşmakta hem de Devletin demokratik karakteri güçlenmektedir"

Gerekçe'de ayrıca, "kamu kurum ve kuruluşlarında açıklık ve şeffaflık kavramı, olumsuz olarak görülen gizlilik kavramının giderilmesi ile yönetilenlerin yönetenlerin işlem ve faaliyetlerini denetlemesinin sağlanması düşünceleri üzerine ortaya çıkmıştır. Demokratik ülkelerde, bilgi edinme özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında vazgeçilmez temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir"

Bilgi edinmeyi, kamunun, tanıma ve tanıtmaya öğelerini bünyesinde ihtiva eden, bunların uygulanma sınırlılıklarını belirleyip, kamuyu faaliyetleri ve yaptığı eylemleri neticesinde ortaya çıkan bilgiyi, belgeyi kanun zorlamasıyla

la da olsa halka açıklamak hususunda sorumlu tutan bir halkla ilişkiler düzenlemesi olarak değerlendirmek mümkündür.

II. BİLGİ EDİNME YASASI'NIN TARİHİ GELİŞİMİ

A. DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

Dünya üzerinde bilgiye erişmenin ilk kanunu o tarihlerde İsveç'e bağlı olan Finlandiya'da 1707 yılında ortaya çıkmıştır. Yasaya göre, yayıncılar ürettikleri her yazılı eserin birer kopyasını hükümetin uygun gördüğü kütüphanelere vermeye mecburdurlar (Lamble'den aktaran Kaya 2005: 123). Bu yasa her ne kadar bilgi açıklığını gidermek ve bilginin yayılmasını amaç edinerek çıkartılmışsa da günümüzdeki manada idarenin açıklığını içermediğinden tam olarak bilgi edinme hakkını karşıladığı söylenememektedir. Ancak günümüzdeki bilgi edinme hakkı anlayışına yakın ilk uygulamaların yine Avrupa ülkelerinde başladığı kabul edilmektedir. 1766 tarihinde İsveç'te yürürlüğe giren "İsveç Basın Özgürlüğü Yasası" bu alandaki ilk düzenlemeyi oluşturmaktadır. Bu yasa, "bütün vatandaşların idari konulara ilişkin tam olarak bilgilendirilmesini" güvence altına almıştır (İyimaya 2003: 42). Daha sonra 1772 yılında askeri bir darbeyle yönetimi ele geçiren Kral III. Gustav, yasayı yürürlükten kaldırmış ancak, 1809'da idari belgelerin incelenebilmesini garanti altına alan ikinci bir yasayı tekrar yürürlüğe koymuştur (Uzun 2005: 237). Bundan sonra konuyla ilgili yasaları diğer yasalar takip etmiş, 1876'da yürürlüğe giren bir kanun ile yönetsel yetkiden bilgi alma hakkı yurttaşlara tanınmıştır. İsveç'te ortaya çıkan bu yasalar o tarihlerde hemen tüm dünyayı etkileme gücüne sahip olmamakla birlikte hukuk tarihinde ilk kez yer alması açısından önem arz etmiştir (Bayraktar 2004: 7).

İsveç'te ilk örneklerine rastlanan Bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü, kamu yönetiminde yaşanan değişim ve gelişmelere paralel olarak, özellikle yönetimde açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin bir yansıması şeklinde çağdaş ve demokratik yönetimlerde ve hukuk düzeni içerisinde yer almaya başlamıştır. İsveç'ten sonra Arjantin, Belarus, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Filipinler, Finlandiya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, Litvanya, Macaris-

tan, Makedonya, Malavi, Moldova, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Tayland gibi ülkeler Bilgi Edinme Hakkı'na anayasalarında yer vermiştir. Bunların haricinde bir de doğrudan anayasalarında yer vermeyen Japonya, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkeler bulunmaktadır. Ancak bunlarda her ne kadar anayasa güvencesi olmasa da yüksek mahkemeler tarafından ifade özgürlüğüne dayanılarak anayasanın koruduğu haklar arasına alınmıştır (Kaya 2005: 121-122). Bunlardan başka Almanya, Rusya, İtalya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelere gerek anayasalarında, gerekse de diğer yasalarla bilgi edinme hakkını düzenleyip güvence altına almışlardır (Bayraktar 2004: 7-8)

Bilgi edinme hakkı ile ilgili düzenlemeler özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dünya genelinde hız kazanırken, bunun nedeni olarak yönetimin işlemleri, tutum ve davranışları hakkında kişilerin bilgilenmesi ihtiyacının artmış olması gösterilmektedir. Bu gelişimin ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra ve özellikle 1960'lı yıllardan itibaren, gelişmiş çağdaş batı demokrasilerinde daha fazla ortaya çıktığı görülmektedir. Demokratik ülkelerde ortaya çıkmasının temel nedeni ise demokrasinin şeffaf bir yönetim gerektirmesinden kaynaklanmaktadır (İnan 2004: 8).

Günümüze doğru geldiğinde ise bilgi edinme hak ve özgürlüğü, uluslararası kuruluşlar ve uluslararası sözleşmelerle uluslar ötesi bir durum haline almaktadır. Bununla ilgili uluslararası anlaşma ve oluşumlar bilgi edinmenin uluslararası hukuki dayanağını oluşturmaktadır. Bunlar; BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (m.19), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (m.10) ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi (m.19) olmaktadır. Ayrıca; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince 1977 yılında kabul edilen "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında" 31 sayılı kararın (II) no'lu ilkesi; 1998 yılında Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun bir çalışması olan ve Türkiye'nin de bazı çekincelerle taraf olduğu Çevresel Sorunlarda Bilgiye Erişim, Karar Almaya Katılma ve Yargıya Erişim Aarhus Konvansiyonu'nda, çevreyle ilgili bilgi ve belgelere ulaşabilme, kararlara katılma ve yargıya ulaşabilme hakkı gibi düzenlemeler sayılabilmektedir. Bunlardan baş-

ka Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı'nın 11 ve 41. maddelerinde de, ifade ve bilgi özgürlüğü ile iyi yönetim hakkı düzenlenmekte; keza Avrupa Bakanlar Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 21 Şubat 2002 tarihli toplantısında da, bilgi edinme hakkının ideal norm ve ölçütleri karara bağlanmış ve alınan tavsiye kararında, bilgi edinme hakkı konusunda yasal düzenleme yapmak isteyen üye ülkelere öneriler yapılmıştır. Bu gelişmelerden sonra günümüzde yaklaşık olarak 50 ülkede Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun varlığı bilinmektedir (Yücel 2005: 137).

B. TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

1766 yılında İsveç'te vatandaşlara tanınmış bir hak olan bilgi edinme hakkı, 1980'lerin sonlarına doğru Türkiye'de gündeme gelmeye başlamıştır. Özellikle basın hukukunda, basının hakları ve işlevleri konusunda ileri sürülen alt unsurlar bilgilenme hakkı açısından ele alınmış, bu sayede bilgi edinme hakkı ilk defa Türk hukukuna girmiştir (Bayraktar 2004: 8).

Türkiye'de bilgi edinme hakkı, idarenin yeniden düzenlenmesi/ iyileştirilmesi, açıklık/ şeffaflık ve idari usul konuları çerçevesinde gelişme göstermiştir. Burada yönetimin iyileştirilmesine yönelik alınacak tedbirlerin bir tanesi olarak bazı bilgi ve belgelerin idare tarafından halka açıklanması ön görülmüştür. Yani idarenin halka aktif bilgi vermesi benimsenmiştir. Bu düşüncenin oluşmasında ise "yönetimde açıklık" fikrinin önemli katkılar sağladığı kabul edilmektedir (Kaya 2005: 199).

İlerleyen yıllarla birlikte Bilgi edinme hakkı'nın düzenlenmesi ve hukuki dayanağının oluşturulması için bununla ilgili ilk tasarı, 25 Mayıs 2003 tarihinde Başbakanlıkça, T.B.M.M. Başkanlığı'na sunulmuştur. Ardından gelişen süreçte; T.B.M.M. Başkanlığı tasarısı, 27 Haziran 2003 tarihinde Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'na ve Adalet Komisyonu'na havale ediyor. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Adalet Komisyonları raporlarının T.B.M.M.'de görüşülmesi, 8 Ekim 2003'te başlıyor ve 9 Ekim 2003 tarihinde de, 4982 sayılı Yasa olarak katılanların oy birliği ile (238 oy) kabul ediliyor. Meclis genel kurulunda kabul edilen yasanın yürürlük maddesine (Madde 32) göre, 6 aylık sürenin 24 Nisan 2004 tarihinde dolmasıyla, 24 Nisan'da yürürlüğe giriyor (Akyıldız

2004: 38). Yasa'nın uygulanmasıyla ilgili esas ve usullerin belirlenmesine ilişkin Başbakanlık tarafından hazırlanan 2004/12 Sayılı yönetmelik de, Yasa'nın yürürlük tarihinden birkaç gün sonra, 27 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanıyor ve 24 Nisan'dan itibaren geçerli olmak üzere, o da yürürlüğe girmiş bulunuyor (Uzun 2005: 249). Aradan geçen yıllar itibarıyla kanunda bulunan güdüklüklerin ortaya çıkması yeni bir takım değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Bu amaçla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 13. ve 14. maddelerinde değişiklik yapan 5432 sayılı yasa 21 Kasım 2005 tarihli ve 26001 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Akşener 2006: 61).

III. 4982 SAYILI BİLGİ EDİNME YASASININ KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

24.10.2003 tarihinde 25269 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun amacı: demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek (Madde 1) olarak belirtilmiştir. Uygulama sahası olarak ise; kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerini esas almaktadır. Başvurudan gerçek ve tüzel kişilerin yararlanabileceği, bunların kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu kanun kapsamındaki her türlü bilgi içerikli veriyi; ayrıca belge olarak yine kanun kapsamında olan yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını elde etme hakkına sahip olduklarını belirtmektedir. Söz konusu bilgi veya belgeye erişimin ise istenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin mümkün olmadığı hâllerde, başvuru sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesini hükme bağlamaktadır.

Kanunda dördüncü madde Bilgi edinme hakkını, beşinci maddesi ise kurumların bilgi verme yükümlülüğünü düzenlemektedir. Bunlar;

MADDE 4.- Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.

MADDE 5.- Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası, sadece gerçek ve tüzel kişilerin bilgi edinmeleri ile kamu kuruluşlarının bilgi vermesini düzenlemekte, üçüncü bölümde bilgi edinme başvurusu ile ilgili en ince ayrıntılar verilmektedir. Bu bölümde, başvuru usulünü, istenilebilecek bilgi veya belgelerin niteliğini, yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler hakkındaki durumdan nasıl faydalanılabileceğini, gizliliğe sahip bilgi ve belgelerin gizli bilgilerinin ayrılarak bilgi veya belge şeklinde verilebilmesini, bilgi veya belgeye erişimin nasıl olacağını ve bunlara erişim sürelerini, başvuruların cevaplandırılma şeklini, reddedilmesi durumunda ise karşı başvuru yollarını, başvurunun reddi durumunda verilen süre içerisinde itiraz usulünü ve itirazın değerlendirilmesinin yol ve yöntemini de düzenlemiştir.

Dördüncü bölümde ise, bilgi edinme hakkının sınırları, nerede başlayıp nerede bittiği, nelerin bu yasa kapsamı dışında kaldığı, nelerin gizlilik, sır, ticari sır olarak değerlendirilebileceği ya da özel hayat kapsamında olabileceği yine bu yasa çerçevesinde ayrıntılarıyla belirlenmiştir. Bunlar;

Yargı denetimi dışında kalan ve kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikteki idari işlemler ile, devlet sırrı kapsamına giren gizlilik dereceli bilgi ve belgeler, ülkenin iktisadi çıkarlarını etkileyici bilgi ve belgeler, kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu ilgilendirmeyen, sivil ve askeri istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler, açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde, kişilerin özel hayatına haksız bir müdahale sonucunu

doğurabilecek, kişilerin veya soruşturmayı yürütenlerin hayat ve güvenliğini tehlikeye düşürebilecek, soruşturmanın güvenliğini sarsabilecek, diğer bilgi ve belgelerin teminini güçleştirebilecek veya bir suçun işlenmesine, bir kovuşturmaya, yargılamanın gereği gibi sürdürülmesine ve adil yargılama hakkının ihlal edilmesine sebep olabilecek bilgi ve belgelerin açıklanmasıdır. Bunların yanı sıra, özel hayatın gizliliği kapsamında kalan bilgi ve belgeler ile, haberleşmenin gizliliği ilkesinin ihlal edilmesi sonucunu doğuracak nitelikteki bilgi ve belgelerin açıklanması ve ticari sır kapsamındaki bilgi ve belgelerin açıklanması da, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu hükümleri dışında bırakılmış olup; fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılabilecek bilgi edinme başvuruları hakkında ise, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir (İnal 2004: 14).

IV. 4982 SAYILI BİLGİ EDİNME HAKKI YASASI'NIN HALKLA İLİŞKİLER AÇISINDAN ÖNEMİ

Kamuda yapılan halkla ilişkilerin bir boyutuyla tanıma, bir boyutuyla da tanıtmaya dayanması, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası'nı önemli hale getirmektedir. Çünkü bu yasa bunların her ikisine karşılık gelen bir düzenleme olmaktadır.

Modern toplumsal hayatta hemen her alandaki uzmanlaşma artarak çeşitlenirken gündelik hayatın da karmaşık hale gelmesine neden olmaktadır. Bu karmaşıklık ise doğal olarak yönetimin işlem ve eylemlerine yansıyor onları da karmaşıktır. Ancak bu durum, kamu yönetiminin işlem ve eylemlerin tanıtılması, kamuoyuna duyurulması gibi ciddi bir sorumluluğu ve sorunu ortaya çıkartmaktadır (Yağmurlu 2007: 67). Demokrasi çerçevesinde yönetme işlevini yerine getirmek isteyen kamu ise bu durumun üstesinden gelmek için hedef kitleyle karşılıklı anlayışa ve çift yönlü iletişime dayanan ilişkiler içinde olmasının gerekliliğini, bunu gerçekleştirmenin de halkla ilişkiler çalışmalarından geçtiğini bilmektedir. Başarılı halkla ilişkiler için hedef kitleyi oluşturan halkı dikkatle izleyip bilgi toplamak, elde edilen bilgiler ışığında gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu faaliyetleri kamu oyuna duyur-

mak gerekmektedir (Cutlip ve ark. 2000: 488-489). Duyurum için harekete geçen kamu, yüz yüze iletişimi ve kitle iletişimi gibi teknik ve araçlardan faydalanıp halkı bilgilendirirken, hem kendisini halka anlatmakta hem de onların istek ve şikâyetlerini öğrenme imkânına kavuşmaktadır. Yönetimin halkla kurmuş olduğu bu doğrudan ve dolaylı iletişimin başarısı ise yönetimin başarı ya da başarısızlığını belirlemektedir. İnternet, televizyon, gazete, radyo gibi sözlü, görsel ve yazılı kitle iletişim araçları yönetime kamuoyuna ulaşmada yeni yeni imkanlar sunmuştur. Ancak bu araçların yönetim adına istenilen düzeyde fayda sağlayabilmesi için doğru kullanımının bilinmesi gerekir ki bunu yapabilmek için de halkla ilişkiler faaliyetlerinin stratejik ve etkin bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. İşte bu durumun bilincine varan kamu idaresi, halkla ilişkiler adına gerekli yasal düzenlemeleri yapma yoluna gitmiştir ki 4982 sayılı yasa böylesi bir zorunluktan ortaya çıkmıştır.

Halkla ilişkilerin temeli karşılıklı iletişime dayanmaktadır. M. Gayle Pohl halkla ilişkileri; kuruluş ile onun başarı ya da başarısızlığını belirleyen değişik hedef kitleleri arasında ortak çıkarlara dayanan ilişkilerin yürütülmesini sağlayan bir yönetim fonksiyonu olarak değerlendirmektedir (1995: 1). Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da, kamu yönetimiyle vatandaşın ilişkilerinde kamunun, açıklık, şeffaflık ve sorgulanabilirlik ilkesinden hareketle ortak çıkarlara hizmet edeceğini düşündüğü bilgi ve belgeleri halkın kullanımına sunmuştur. Yasa ortak çıkarlara hizmet edecektir çünkü bilgi verilmesi sayesinde kamu kendisini halka denetletmekte, denetlenmenin baskısıyla da uygulamada ve yönetimde daha dikkatli davranma gereğini duymaktadır. Kamunun uygulamaları hakkında insanların şikayette ve öneride bulunmaları sayesinde de kendisi hakkında ki halk düşüncesini öğrenmekte, bundan sonra alacağı karar ve uygulamaları bu bilgiler ışığında yapma şansına sahip olmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, aynı zamanda kamu yönetiminin Türk vatandaşına soğuk gelen yönünü en aza indirme yolundaki çabaların önemli bir adımını da oluşturmuştur. Bu yasa neticesinde insanlar artık kamu idarelerinden korkmadan insan onuruna yakışır uygulama ve muamele ile tanışmış oldular. İnsanı,

iletişimin öznesi olarak değerlendiren Yasanın uygulanması amacıyla 24 Ocak 2004 tarih ve 25356 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 2004 / 12 Sayılı Başbakanlık Genelgesinde: Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması’nın temini için şu ibarelere yer verilmiştir (T.C. Resmi Gazete 24.01.2004):

“Dilek ve şikayetlerini, kamu kurum ve kuruluşlarına gelerek sözlü olarak ileten başvuru sahipleri, hoşgörü ve güler yüzle karşılanarak kendilerine yardımcı olunacaktır. Başvuru sahiplerinin talepleri anında incelenerek, sorunlarının mümkün olduğu oranda mahallinde çözümlenmesine özen gösterilecektir

Bu çerçevede, konuya ilişkin Anayasal ve yasal kurallar ile yukarıda belirtilen usul ve esaslar hakkında tüm personel bilgilendirilecek, personele yönelik eğitim programlarında konuya ayrıntılı olarak yer verilmesi sağlanacak, bilgi edinme ve dilekçe haklarının kullanımı kapsamındaki başvurulara ilişkin uygulamalar mevzuat dahilinde denetlenecek ve denetimler sonucu belirtilen kurallara uymadıkları saptanan kamu görevlileri hakkında genel hükümlere göre disiplin ve ceza işlemleri uygulanacaktır.”

Halkla ilişkiler, kuruluş ve kamuoyları arasında karşılıklı anlayış oluşturmak ve sürdürmek amacıyla yürütülen planlı, maksatlı ve devamlı bir çaba (Kitchen 1997: 8) olarak tanımlandığında görülmektedir ki; karşılıklı anlayışın oluşturulabilmesi için bir zorunluluk söz konusu olmaktadır. Hedef kitleleriyle olumlu ilişki içerisine girmek isteyen kamu yönetimi de halkla ilişkilerin bu zorunluluğuna maruz kaldığından görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki kararları, işlemleri, mal ve hizmet alımlarıyla ilgili bilgileri isteyene vermek veya kamuoyuna açıklamak mecburiyeti duymaktadır. Bunun için 27 Nisan 2004 tarihinde 25445 sayılı Resmi Gazete’de “Kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenleyen yönetmelik” (T.C. Resmi Gazete 27.04.2004) yayınlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı (Madde 1); “Gerçek ve tüzel kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun uygulanmasına dair esas ve usulleri düzenlemektir” şeklinde ifade edilmiştir.

Kamu yönetiminin vatandaşla ilişkisini geliştirmek, şeffaf yönetim anlayışını yerleştirmek, hatta korkulan idareden korkan idareye geçmek amacıyla ortaya konulan bu yasa uygulanabilirlik noktasında bir takım sınırlamalara maruz kalmaktadır. Bu sınırlamalar ve kanunun kapsamı, yönetmelikte açıkça belirtilmiştir. Buna göre (Madde 2-); merkezi idare kapsamındaki kamu idareleri ile bunların bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşlarının, köyler hariç olmak üzere mahalli idareler ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları ile birlik veya şirketlerinin, T.C. Merkez Bankası, İMKB ve üniversiteler de dahil olmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz olarak enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarının ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanacağı belirtilmiştir.

Söz konusu yönetmelikte Bilgi Edinme Hakkı, Bilgi Verme Yükümlülüğü ve Bilgi Verme Usulü ana başlığı altında, kamunun yapmış olduğu eylem ve almış olduğu kararlar hakkındaki bilgilerden kimlerin faydalanabileceği de açıkça belirtilmiş, buna göre (Madde 5); “Herkes, Kanun ve bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usuller çerçevesinde bilgi edinme hakkına sahiptir” denilirken yabancılarla ilgili durum da netleştirilmiştir. Aynı maddenin devamında yabancılarla ilgili olarak;

“Türkiye’de ikamet eden yabancılar ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, Kanun ve bu Yönetmelik hükümlerinden yararlanırlar. Bu kapsamdaki başvurular Türkçe olarak yapılır. Karşılıklılık ilkesi kapsamında bulunan ülkeler Dışişleri Bakanlığınca Resmi Gazetede ilan edilir.

Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır” ifadesi yer almıştır.

Kamu yönetiminin gizlilik, devlet sırrı, devlet memurunun bilgi vermesinin yasak olması gibi nedenlerle bilgi vermektan kaçınmasını önlemek, bilginin kontrollü olarak tek bir kanaldan yayılmasını sağlamak maksadıyla, idarelerin bilgi verme yükümlülüğü kapsamında bir takım tedbirler alması uygun görülmüştür. Buna göre yasada (Madde 6);

“Kurum ve kuruluşlar, Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi, Kanunda ve bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre başvuruların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdür.

Kurum ve kuruluşlar, ellerinde mevcut olan ve bilgi edinme başvurusuna konu olabilecek bütün bilgi veya belgeleri, bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştıracak şekilde tasnif ederler. Bu amaçla kurum ve kuruluşların belge kayıt, dosyalama ve arşiv düzeniyle ilgili gerekli idari ve teknik tedbirler alınır.

Bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla kurum ve kuruluşlar;

a) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını,

b) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki temel nitelikli karar ve işlemlerini, mal ve hizmet alımlarını, satımlarını, projelerini ve yıllık faaliyet raporlarını,

c) Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki kanun, tüzük, yönetmelik, Bakanlar Kurulu kararı veya diğer düzenleyici işlemlerin neler olduğunu, yayımlanmışsa hangi tarihli ve sayılı Resmi Gazetede yayımlandığını, görev ve hizmet alanlarıyla ilgili mevzuatın değişiklikleri işlenmiş halini, bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle kamuoyunun bilgisine sunarlar. Kesinleşen faaliyet ve denetim raporları uygun vasıtalarla kamuoyunun incelemesine açık hale getirilir.

Kurum ve kuruluşlar, Kanun ve bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla kurumsal internet sayfalarını bu madde hükümlerine göre yeniden şekillendirir. Bu Yönetmelik kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, bu bilgileri tek tek birimler bazında, aynı kurumsal internet sayfası üzerinden; zorunlu hallerde kurumsal internet sayfasından link verilmek suretiyle birime ait internet sayfası üzerinden kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kurum ve kuruluşlar, görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını, konuyla ilgili mevzuatta belirlenmiş ilkelere uygun olarak düzenlerler. Kurum dosya planları, kurum ve kuruluşların basın ve halkla ilişkilerle görevli birimlerinde oluşturulacak bilgi edinme birimlerinde bulundurulur ve bunlardan yeterli sayıda nüsha başvuru sahiplerinin istifadesine sunulur. Kurum dosya planlarının bir örneği de kurum ve kuruluşların kurumsal internet sayfalarından kamuoyunun bilgisine sunulur.

Bilgi edinme hakkının, elektronik ortamda kullanımını kolaylaştırmak amacıyla, EK-1 ve EK-2’de yer alan başvuru formları ile kurum ve kuruluşların bilgi edinme birimlerinin elektronik posta yoluyla başvuru kabul edecek elektronik posta adresleri, kurum ve kuruluşların internet sayfalarında yayımlanır. Bu başvuru formları ayrıca, başvuru sahiplerinin istifadesi amacıyla bilgi edinme birimlerinde sürekli bulundurulur” denilmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşları, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün en aza indirilebilmesi amacıyla, yönetmelikle belirlenmiş olan türden bilgi veya belgeleri internet sayfaları üzerinden kamuoyunun bilgisine sunabilmektedirler. Yasa ve Yönetmelikle belirlenmiş olan bu bilgi ve belgeler şunlar olmaktadır (Madde 7):

- a) Teşkilat yapısı, görevler, bütçe, gelir ve giderler hakkındaki bilgi veya belgeler,
- b) Personel sayısı ve statüleri hakkındaki bilgiler,
- c) Verilen hizmetlere ilişkin bilgiler,
- d) Karar alma, hizmet sunma ve politika oluşturma yöntemlerine ilişkin bilgiler,
- e) Kamuyu etkileyen kararlar ve gerekçeleri, politikalar, bunlar hakkında idare tarafından yapılan değerlendirmeler ve bu kararların alınmasına dayanak teşkil eden temel bilgiler ve veriler,
- f) Kayıt, dosyalama ve arşiv düzeninin tanıtımına ilişkin bilgiler,
- g) Şikayet ve başvuruların yapılma usulü ve verileceği merci veya yetkili kişi hakkında bilgiler,

- h) İstatistiki veriler, araştırma raporları, makaleler ve diğer belgeler.”

Bilgi Edinme Hakkı Yasası’nın halkla ilişkileri doğrudan alakadar eden, halkla ilişkilere ve halkla ilişkiler birimine gereken önemi verecek olan en önemli yanı, halkla ilişkiler birimlerinin bu yasa çerçevesinde etkin olarak kullanılma düşüncesidir. Bu yasanın yürürlük tarihine kadar geçen uzun seneler itibarıyla kamu yönetiminde, adı her zaman var olan ancak önemi hiçbir zaman kavranamayan halkla ilişkiler, bu yasayla aktif hale gelmiştir. Yasanın uygulanmasını düzenleyen Yönetmelikte, bilgi edinmenin vatandaşlar tarafından etkin olarak kullanılabilmesi için bilgi edinme birimlerinin oluşturulmasının gerekliliğinden bahsederken; bunların halkla ilişkiler birimleri bünyesinde kurulmasına işaret etmektedir. Buna göre (Madde 8):

“Kurum ve kuruluşların basın ve halkla ilişkilerle görevli birimlerinde, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi veya belgelere erişimin zamanında sağlanabilmesi amacıyla bilgi edinme birimleri oluşturulur.

Bünyesinde basın ve halkla ilişkilerle görevli birimi veya bu birime benzer görevler ifa eden birim bulunmayan kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi veya belgelere erişimin zamanında sağlanabilmesi amacıyla, kurum ve kuruluş içindeki bir birim bünyesinde bilgi edinme birimleri oluştururlar veya doğrudan kurum yöneticisine bağlı bilgi edinme yetkilisi görevlendirirler.

Bilgi edinme birimlerinde, yeterli sayıda personel görevlendirilir. Bu birimlerin, bilgi edinme başvurusu yapılabilmesini kolaylaştıracak fiziki mekana ve teknik donanımına sahip olması esastır.

Bu birimlerde görevli personel, bilgi edinme hakkını kullanacak kişilerin istekleri halinde, başvurunun nasıl yapılacağı, talep edilen bilgi veya belgenin kurum ve kuruluşun hangi biriminde bulunabileceği ve başvuru sonrasındaki işlemler konusunda bilgi verir, açıklama yapar, gerekli yardımı sağlar ve bilgi edinme başvurularıyla ilgili işlemleri yapar.

Bilgi edinme başvurusunda bulunan kişilerin, kurum ve kuruluşların ellerinde hangi konularda ve ne türden bilgi veya belgeler bulunduğu

konusunda bilgilenmelerini sağlamak amacıyla, 6 ncı madde uyarınca kurum ve kuruluşlarca hazırlanacak kurum dosya planları, bilgi edinme birimlerinde bulundurulur ve bunlardan yeterli sayıda nüsha başvuru sahiplerinin istifadesine sunulur.

Kurum ve kuruluşların teşkilat yapısına, görev ve hizmet alanlarına ilişkin bilgiler, tanıtma veya eğitim amaçlı broşürler ve yayınlar, yıllık faaliyet raporları ile bütçe ve harcamalarına ilişkin raporlar bilgi edinme birimlerinde bulundurulabilir. Kişiler bu tür tanıtıcı yayınlardan istifade edebilir” belirlenmesi yapılmaktadır.

SONUÇ

Dünyamızın gelmiş olduğu son durum itibariyle modern kamu yönetimlerine sahip ülkelerde devletin üretim alanından çekilerek daha çok hizmet sektörüne kaydığı görülmektedir. Bu çerçevede gazoz üreten, traktör üreten veya tekstil üretimi gerçekleştiren devlet yapısından; vergi toplayan, eğitimi, sağlığı ve güvenliği sağlayan bir devlet yapısına dönüşüm yaşanmıştır. Daha çok hizmet sektörüne ağırlık veren ve demokrasiyle idare edilen devletler, devlet olmanın gereği olarak toplumun her kesimini ilgilendiren problemlerle ilgili faaliyetlerde bulunduğu için sürekli olarak halkla ilişkiler yapma ihtiyacı duymaktadır (Oktay 2002: 94). Bu sayede karşılıklı anlayışı ve kabulü gerçekleştirmekte, halkın devlet idaresini denetlemesinin önünü açmakta ve kamunun keyfi davranma ihtimalini minimize etmektedir.

Ülkemizde 2004 yılında yürürlüğe giren 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası, kamunun işleyişini halka açarak halkın yapacağı kontrol sayesinde yönetimin keyfilğine son vermeyi, kamunun uygulamalarının sebep ve sonuçları hakkında halkı bilgilendirmeyi, kamuya vatandaşın yapacağı şikayet, istek ve öneri gibi müracaatlar neticesinde halktan haberdar olmayı amaçlamıştır. Bu yasanın yayınlanışından itibaren hukuki boyutu hakkında ortaya çıkan tartışmalar bir yana olmak kaydıyla, halkla ilişkiler adına olumlu bir durum oluşturduğu muhakkaktır. Ancak bu yasanın halkla ilişkiler adına hali hazırdaki vaatlerinin iyi olduğunu söylemek mümkünse de asıl uygulamaların ilerleyen yıllar itibariyle ortaya çıkacağı da aşikardır.

Bilgi Edinme Yasası, Türk kamu yönetiminde hep adı ile var olan ancak uygulamada pek dikkate alınmayan halkla ilişkilerin, bundan sonraki sürecini etkileyecek; gelecek yıllar itibariyle hemen her kuruluşun bünyesinde halkla ilişkiler biriminin kurulacağını müjdelmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Bilgi Edinme Hakkı Yasası, vatandaşlara devleti denetleme yetkisi verirken, devletin de halkla ilişkiler yapmasını zorunluluk haline getirmektedir. Bu bağlamda devlet kurumlarında vatandaşlarla irtibatı sağlayacak olan halkla ilişkiler birimleri ve halkla ilişkiler görevlileri layık oldukları değeri bulma yolunda ilerlemektedirler. Kurumlar açısından bakıldığında da yasaya ve halkla ilişkilere gereken önemi veren ciddi kuruluşlar, halk tarafından kendilerine yöneltilen sorulara verecekleri tatmin edici cevaplar ve yeterli bilgiler sayesinde olumlu imajlarını yükselteceklerdir.

KAYNAKLAR

Akşener H S (2006) Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir İnceleme, Legal Hukuk Derg, 37 (4), 61-66.

Akyıldız N (2004) 1982 Anayasa'sının İnsan Hakları Rejimi ve "Bilgi Edinme Hakkı", Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri, 3, 38-48.

Altunya N (2003) Vatandaşlık Bilgisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Asna M A (2004) Notlar ve Değınmelerle Bir PR'cının Meslek Anıları, MediaCat Yayını, İstanbul

Aydede C (2005) Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları, MediaCat Yayını, İstanbul.

Bayraktar A K (2004) Bilgi Edinme Hakkı ve Sır Kavramı, Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri, 3, 7-11.

Bıçakçı İ (1998) İletişim ve Halkla İlişkiler - Eleştirel Bir Yaklaşım-, MediaCat Yayınları, Ankara.

Cutlip S M, Center A H ve Brom G M (2000) Effective Public Relations, Prentice Hall, Eight Edition, New Jersey.

- Çelik A ve Tonta Y (1996) Düşünce Özgürlüğü, Bilgi Edinme Özgürlüğü ve Bilgi Hizmetleri, Ahmet Çelik ve Yaşar Tonta (ed), Bilgi Edinme Özgürlüğü, Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara, s.1-13.
- Dursun D (2004) Siyaset Bilimi, Beta Yayını, İstanbul.
- Fidan M (2008) Halkla İlişkiler Gelişim Süreci, Ahmet Kalender ve Mehmet Fidan (ed), Halkla İlişkiler, Tablet Yayınları, Konya, s. 49-78
- Göksel A B ve Yurdakul N B (2002) Temel Halkla İlişkiler Bilgileri, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, İzmir.
- <http://turksavaslar.com/soguksavas/?sayfa=834015.787463.2245572.0.0.php>, Erişim Tarihi: 01.05.2008
- <http://www.un.org.tr/UN2/index.php?ID=8&LNG=1>, Erişim Tarihi: 05.05.2008
- Işık M ve Erdem A (2007) Meşruiyet, Demokrasi, Sosyal Sorumluluk ve Halkla İlişkiler, Metin Işık (ed), Tüm Yönleriyle Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Eğitim Kitabevi, Konya, s.107-118.
- İnal T (2004) Bilgi Edinme Hakkı ve Özel Hayata, Haberleşmeye, Ticari Sırlara, Fikir ve San'at Eserlerine İlişkin Sınırlamalar, Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri, 3, 12-29.
- İnan A (2004) Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulaması, Beklenen Mahalli İdareler Aylık Mesleki Mevzuat Derg,120, 8-13.
- İyimaya A (2003) Bilgi edinme ve Verilere Ulaşma Özgürlüğü, Ankara Barosu Derg, 1 (61), 41-47.
- KAYA (1991) Kamu Yönetim Araştırması Genel Rapor, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Kaya C (2005) İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Kazancı M (2006a) Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Kazancı M (2006b) Osmanlı'da Halkla İlişkiler, Selçuk İletişim Derg, 4 (3), 5-20.
- Kitchen P J (1997) Public Relations: Principles and Practice, International Thomson, London.
- Nair B Mc (2002) Politikada Temsil ve Temsilin Politikası, Jacque L'Etang ve Magda Pieczka (ed), Halkla İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Sema Yıldırım Becerikli (çev), Vadi Yayınları, Ankara, s.79-108
- Okay A ve Okay A (2002) Halkla İlişkiler: Kavram, Strateji ve Uygulamaları, Der Yayınları, İstanbul.
- Oktay M (2002) Politikada Halkla İlişkiler, Derin Yayınları, İstanbul.
- Özek Ç (1999) Basın Özgürlüğünden Bilgilendirme Hakkına, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Peltekoğlu F B (2004) Halkla İlişkiler Nedir, Beta Yayını, İstanbul.
- Pohl M G (1995) Public Relations, Designing Effective Communication, Kendal/Hunt Publishing Compagne, U.S.A.
- T.C. 1982 Anayasası
- T.C. Resmi Gazete, (24.01.2004) tarihli, 2004 / 12 Sayılı Genelge : Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması, S. 25356
- T.C. Resmi Gazete, (24.10.2003) tarihli, S. 25269
- T.C. Resmi Gazete, (27.04.2004) tarihli, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, S.25445
- Tortop Nuri (1993) Halkla İlişkiler, Yargı Yayınları, Ankara.
- Uzun T (2005): Kamu Yönetiminde Değişim ve Bilgi Edinme Hakkı, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Derg, 9, 229-256.
- Yağmurlu A (2007) Bilgi Edinme Kanunu ve Halkla İlişkiler, Amme İdaresi Derg, 40 (4), 63-79.
- Yalçındağ S (1988) Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler, Halkla İlişkiler Sempozyumu-87, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları ,Ankara, s.55-84
- Yücel E (2005) Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulaması, Türk İdare Derg, 449, 137-159)